

РЕЦЕНЗІЯ

на проект

КОНЦЕПЦІЇ

Меморіального музею пам'яті жертв Бабиного Яру

Насамперед хочу абсолютно щиро наголосити на тому, що колектив авторів концепції на чолі з Г.Боряком підійшов до проблеми фундаментально, кваліфіковано, неоднобічно. Це породжує довіру і сподівання на те, що нарешті Бабин Яр, повз який мені майже щодня доводиться їздити на роботу і який я пройшов пішки не один раз, оскільки багато років співпрацюю з телеканалом “UA:Перший”, нарешті перетвориться із місця конкуренції пам'ятей на МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ.

Мені дуже імponує і те, що автори концепції вважають неприйнятним будь-яке нове капітальне будівництво безпосередньо на території розстрілів і поховань. Зважаючи на наявні проекти такого будівництва, авторська група вважає за необхідне проведення незалежних геодезичних, історико-топографічних і картографічних досліджень усього меморіального простору. Хочеться вірити, що ці теоретичні сподівання перейдуть в реальну практичну площину.

На мій погляд, вдало сформульовану місію Музею, його завдання, філософію експозиції, структуру останньої та інші патерни. Музей «вписано» в широкий історичний контекст, що, поза сумнівом, надасть його експозиції більшої вагомості і убереже авторів концепції від обвинувачень у «однобічності» чи «переакцентації».

Разом з тим, розуміючи, що для авторського колективу більше важать не компліменти, а побажання, наважуся висловити деякі свої міркування.

1. Не дуже зрозумілою мені видалася теза про те, що одне із завдань експозиції «розкривати справжню історію співіснування на українських землях різних етнічних та релігійних громад від кінця XIX ст.». Що таке «справжня історія»? Хто візьме на себе відповідальність і тягар її розкриття, коли це просто неможливо зробити. Тут потрібне якесь делікатніше формулювання.
2. Автори пропонують через експозицію постійно нагадувати, що «всі події в Україні, Києві та безпосередньо на меморіальному просторі від 1918 до 1991 рр. розгорталися на тлі панування й зіткнення двох злочинних тоталітарних режимів, спільною рисою яких був ідеологічно обумовлений масовий терор за груповими ознаками (расовими, етнічними, конфесійними, соціальними, політичними)». Щось тут не так, особливо з 1918 роком. Раджу подумати.
3. Не знаю, що налякало авторів концепції і спонукало їх відмовитись від назви «Меморіальний музей пам'яті жертв Бабиного Яру». Добра назва і якраз всі жертви (всіх періодів) тут присутні. Можливо, помиляюсь, але не думаю, що назву варто змінювати.
4. Щодо структури і наповнення експозиції наважуся дати свою пораду авторському колективу. Мені довелося бувати у багатьох музеях різних країн світу, але коли йдеться про відбиття людських злочинів і чеснот, то напевно не бачив я нічого більш переконливо і раціонально сконструйованого, ніж експозиція у мюнхенському «NS-Dokumentationszentrum München. Lern- und Erinnerungsort Zur Geschichte des Nationalsozialismus». Дуже раджу вивчити досвід цієї структури, розташованої, до слова, у невеликому просторі.

5. Щось я не побачив серед тих, хто відроджував пам'ять про жертв Бабиного Яру, ім'я Миколи Бажана. Раджу звернути увагу на цього літератора і державного діяча.
6. Мені дуже сподобалось те, що у всіх розділах майбутньої експозиції автори позначили проблемні, як вони делікатно висловлюються, місця. Гадаю, тут зафіксовано не все, але навіть те, що позначено, обов'язково повинно стати предметом серйозної публічної наукової дискусії (можливо, спочатку у формі “круглого столу”, а потім публікації). Тут є над чим поміркувати, чи йдеться про міф Буковинського куреня чи “матчу смерті”, кінорозповідь про який зробили не лише в путінській Росії у 2011 році, а ще в часи Радянського Союзу, а вперше цей міф посіяв в газетній публікації, здається ще у 1943 році, письменник Лев Кассіль. Не забуваймо і про те, скільки міфів посіяв своєю відомою книжкою покійний Олександр Шлаєн та ін. Тому на часі при підготовці до створення музею є кодифікація і демонтаж міфів довкола Бабиного Яру.

Даючи позитивну оцінку вже зробленому, хочу задекларувати свою готовність допомагати авторам концепції, які рішуче виступають проти кон'юнктури і невігластва в процесі увічнення жертв Бабиного Яру.

Рецензент

професор, доктор історичних наук

головний науковий співробітник

Інституту політичних і етнонаціональних досліджень

Національної академії наук України

Ю.ШАПОВАЛ